

Keurusselän ja vanhan Keuruun nimestä²

1. Nykyisen *Keuruun* pitäjän ja aikaisemman suur-Keuruun alueella esiintyy sana *Keuru(u)* varsinaisesti kolmessa eri nimessä:

a) alueen suurimman järvenselän nimessä *Keurusselkä* tai *Keuruunselkä*; lisäksi se on muutamassa järvennimestä johtuneessa luonnonpaikkanimessä,

b) Sääksmäen pitäjään kuuluneen suurkylän nimenä, sitten samaa aluetta tarkoittavan vanhan Keuruun pitäjän suurimman kylän nimenä: *Keuru(u)*, *Keuruunkylä*, *Vesi-Keuru(u)*,

c) aluksi kappelin, sitten seurakunnan sekä pitäjän nimenä *Keuru(u)*.

Paikkakuntalaisten murteessa nimi on lyhyt-*u*:llinen ja taipuu aspiraatioloppuisena: *Keu|ru'* (*Keu|ru*), *-ruun* (gen.), *-rutta* ~ *-ruuta* (part.), *-ruulla*, *-ruulta* jne. Tämän rinnalla kuulee vanhojenkin asukkaiden siellä

² Kirjoitelmassa esiintyvistä tavallisimmista lyhennyksistä mainittakoon:

VA = Valtionarkiston kokoelmat; MmHA = Maanmittaushallituksen arkiston kartat; MU = Finlands Medeltidsurkunder; PNA = Tieteellisten Seurain Paikannimiarkisto; LvSH I = Längelmäveden seudun historia I; Bidr. = Bidrag till Finlands Historia.

täällä käyttävän myös pitempää muotoa: *Keu|ruu*, *-ruun*, *-ruuta*, *-ruulla* jne., mutta erikoisen yleistä se ei liene. Nuorempi polvi, varsinkin kirkonkylän suureksi osaksi muualta siirtynyt asujaimisto tuntuu kallistuvan helpommin käytettävän *Keuruu*-muodon kannalle. Virallisina niminä ovat rinnakkain *Keuru* ja *Keuruu*.¹

Koska nimi käsitykseni mukaan juuri edellä esitettyssä järjestyksessä (a, b, c) on saanut yhä laajempaa aluetta tarkoittavan käytön, aloitan järven nimestä.

2. *Keurusselkä* ei liene järven nimen alkuperäinen muoto. Eräluetteloissa on, *Värikäuru* siöo, *Veräkäyrä* siöo, *Käuru* siöo (v. 1552), *Värinkeurä* ja *Värinkeuru* (v. 1554). *Väärinkeuru(u)* tai *Vääräkeuru(u)* näyttää tarkoittaneen koko vesistöä Keuruun Lapinsalmesta aina Vääriskosken suuhun asti. Vielä 1840:n vaiheilla tehdyn isonjaon kartan jäljennökseen on merkitty *Wärin Keurun Selkä*, vaikka sitä nimeä ei silloin enää liene käytetty.¹ 1600- ja 1700-luvuilla järven nimi on kirjoitettu hiukan toisin: 1650:n vaiheilla *Keuruwessi* Lacus², 1600-luvun lopussa(?) *Keuru wessi*³, 1689 *Kieuru Wässäj*⁴, 1741 (varsinaista selkää tarkoittavana) *Keurowedenselkä*⁵ sekä 1700-luvun lopussa *Keurun Selkä*.⁶ P. A. Gadd käyttää järvestä nimitystä *Keuruwesi* 1751 ilmestyneessä taloudellisessa kuvauksessaan.⁷ Sen vuoksi on luultavaa, että järven aikaisempi nimi on ollut *Keuruwesi*, mutta että sitten järven suurin selkä tärkeimpänä on saanut etusijan ja sen nimi on syrjäyttänyt koko järven nimen, varsinkin kun Kolhon puolen vesillä jo varhain on ollut omat erikoisnimensä ja ne on ruvettu käsittämään eri vesiksi. *Keurusselkä* tarkoittaa nyt ymmärtääkseni vain vesiä Lapinsalmesta Keuruun kirkolta Mänttään ja Lietunniemen ohii Lyhdeniemen edustalle, enintään Haapasaaren ja Öhmön paikkeille. Viime vuosisadalla *Keurusselkä* oli seudun tärkein yhdistie. *Keurun Selkä*, *Keuruusselkä*,

¹ Keuruun kunnanvaltuusto teki elokuun 5. p:nä 1918 päätöksen, että »Keuruun kunnan virallisena nimenä tästä lähin tulee olemaan Keuru eikä Keuruu, niinkuin tähän asti on väärin nimitetty». (Valtuuston pöytäkirja 8. 5. 1918, Keuruun kunnanarkisto, 19 §.) Samassa kokouksessa valtuutettiin tohtori, sittemmin lääkintöneuvos Oskari Heikinheimo anomaan valtioneuvostolta, että Keuruun postitoimiston ja rautatieaseman nimeksi tulisi Keuru eikä Keuruu. (Ibd. 18 §.) Nämä toimenpiteet eivät kuitenkaan ratkaisseet pitäjän nimikysymystä. Posti ja rautatiet käyttävät tänäkin päivänä pitkä-*u*:llista muotoa Keuruu. Tietosanakirjan (vanhan) hakusanana on *Keuruu*. Iso Tietosanakirja on ottanut varsinaiseksi hakusanaksi muodon *Keuru*, mutta mainitsee rinnalla muodon *Keuruu*. Kuitenkin IT taivuttaa: *Keurun* reitti, *Keurunselkä*, jne. Eino Leskisen luettelossa »Kuntiemme nimien taivutus» (Vir. 1946, s. 498) on *Keuru* (*Keuru|u*), *-ulla*. Suomen Akatemian kielilautakunta on suosittanut asua *Keuruu*, »joka nyt on virallinen nimen muoto, ja johon kehitys epäilemättä vie, vaikka *Keuru*-asuakin vielä käytetään. — — — huolimatta perusmuodosta *Keuruu* olisi sallittava paikkakunnallisessa käytössä esiintyvä partitiivi *Keurutta* ja säilytettävä järvennimenä *Keurusselkä*». (Ks. Vir. 1950, s. 200.)

² MmHA E 51 b. — ³ VA Turunl. yleisk. MH 13 1/VIII. — ⁴ VA Hämeenl. yleisk. 2 2/III. — ⁵ Pöyhölän tiluskartta MmHA (jäljennös Keuruulla). — ⁶ VA Hämeenl. rajak. 3 b 2/III. — ⁷ Försök, Til Oeconomisk Beskrifning Öfver Satacunda Här. Norra Del s. 23.

Keurunselkä insjö, *Keurun selkä* osoittavat eri kirjoitustapoja.¹ Nykyisin äännetään ja kirjoitetaan paikkakunnalla vain *Keurusselkä*, minkä rinnalla näkee jonkinlaisena »kirjakielisenä» *Keuruunselkä* -muodon. Kuitenkin kuulin Vesi-Keuruun puolessa liikkeessäni selästä usein muodon *Keuruunjärvi* (*keuruj_järvi*). Aksel Wärén käytti kirjassaan kahta muotoa: *Keuruunselkä* ja *Keurusselkä*.²

Järven nimeen liittyvät tai siitä johtuvat seuraavat luonnonpaikkojen nimet:

Ainakin jo v. 1579 tuomiokirjan referaatissa mainittu *Köyrästuipala* (luettava *Keurustaipale*)³, joka sitten 1600-luvun puolivälin yleiskartassa (Turun lääni) on muodossa *Keurutaipal* ja tarkoittaa nyk. Mäntän kauppalan keskustaa kosken ympäristössä.⁴ — *Käyräworeman* (= Keuruvooren maan) rajapaikkana 1579 ja tarkoittaa nykyistä Mänttävuoorta (Mäntänvuori).⁵ — *Keurussalo*, v. 1741 *Keurosalo*⁶, 1796 *Keuru Salo* Holme⁷, 1804 *Keuru Salo*⁸ eli *Keurussaari*, 1851 *Keurussaari*⁹, joka sijaitsee edellisten lähellä Mäntän ja Keuruun rajalla. Nykyisin lienee jälkimmäinen muoto tavallisempi. — *Keurussalmi*, v. 1741 *Keurosalmi*¹⁰ on em. saaren ja mantereen välissä. — *Keurukaituri* (*keuruk_kaituri*)¹¹ laajan Keuruveden länsipäässä Keuruun ja Vilppulan rajalla kapea järvi, joka on yhteydessä itse Keuruveden. — *Keurukoski* v:n 1593 Sääksmäen verokirjassa Ritvalan neljäneskuntaan kuuluvana tarkoitamassa koko Keuruunkylää.¹² Se saattaa olla erehdysmuoto, ehkä Valkeakoski-nimen aiheuttama, sillä ne esiintyvät usein peräkkäin luettelossa.

3. *Keuruun kylä*. Laajan Keuruveden rannat aina nyk. Kolhoa ja Yltiää myöten kuuluivat verohallinnollisesti Sääksmäen pitäjään 1500-luvulta 1700-luvun lopulle saakka. Ne muodostivat suuren kylän, joka nykyisin on jakaantunut neljän pitäjän kesken. Kun paikkakunta tulee verokirjoihin, se tarkoittaa aluksi enemmän eräaluetta kuin asutua kyläkuntaa. Nimestä käytetään kahta eri muotoa:

a) erämaan nimenä t. nimessä: 1552 *keuru*, 1554 *Värinkeurå* ja *Värinkeuru*, 1571 *Kæru*, *kæuru*, 1589 *Keuru*¹³; alkavan ja kasvavan kylän nimenä (Sääksmäen Ritvalan nlk.): 1567 (jonkin aikaa Rautalammin pitäjään kuuluneen kappaleen nimenä) *Suurikeurw*, *Surikeura* ja *Währä-keurw*, *Werekeura*¹⁴, 1579 *Köyrå*, *Köiro*, 1580 *Koyry*, 1581 *Keuru*, *Koyry*, *Kyori*, 1582 *Keurw*, 1586 *Keuru*, 1590 *Keuru*, 1592, 1602¹⁵ *Keurw*. Ruoveden veroluettelossa 1571 *Kæru*, *Kæuru*.¹⁶

b) ensin erämaan, sitten kylän nimenä: 1567 (tuomiok. refer.) *Köyris*, 1584 *Keurus*, 1589 *Keurus by*, 1590 (Ruoveden luett.) *Keurus*, 1600, 1606 *Keurus*, 1611 *Keurvs*, 1613 *Keurus*, *Keurvs* ja sitten v:sta 1617

¹ PNA Vuokko Raekallion käsik. v. 1929 s. 102. — ² Keuruun pitäjän historia, Pitäjänkertomuksia V. 1890. — ³ VA Tk öö I s. 96. — ⁴ VA Turunl. yleisk. MH 13 1/VIII. — ⁵ Em. tuomiok. — ⁶ VA Hämeenl. yleisk. 3 b 2/III. — ⁷ MmHA E 51 a. — ⁸ Sama kuin 5. — ⁹ Keuruun kunnanarkisto Taxerings Längd. — ¹⁰ Em. Hämeenl. rajakartta. — ¹¹ PNA Vuokko Raekallion keräelmä. — ¹² VA 4315. — ¹³ VA 131, 130, 2247; Jaakkola, Pirkkalaisliikkeen synty s. 121. — ¹⁴ Bidr. IV s. 340. — ¹⁵ VA 4173, 4174, 4187, 4201, 4213, 4250, 4293, 4307, 4361. — ¹⁶ VA 2247.

lähtien 1850-luvulle miltei poikkeuksetta *Keurus*. Ainakin kerran on myös *Keuruh* (v. 1612), joka voi olla vain kopiointivirhe.¹

Vuoden 1850 jälkeen ei muoto *Keurus* juuri esiintyne, vaan kylän nimessä on siirrytty samaan muotoon (kirjoitettuna *Keuru*), mitä on käytetty kappelista ja seurakunnasta ja pitäjistä. — Ison vihan aikana, jolloin veroluettelot laadittiin poikkeukselliseen tapaan, mainitaan Keuruun pitäjän kylien joukossa *Vesi-Keuruu*: 1719 (kai ensimmäistä kertaa koko nimi asiakirjassa) *Wesikeuru*.² Saman nimen olen tavannut tämän lisäksi isonjaon kartasta 1804 *Wesi Keuru* by.³ Alueeltaan tämä Vesi-Keuruu on käsittänyt vain osan Keuruun vanhasta kylästä, nimittäin nyk. Mäntän lisäksi Häkkis- ja Liukon kylät sekä alueet Kolhohon asti. Mahdollisesti se on jonkinlainen vastakohtaisuusnimi: rantakylät, jotka olivat kirkolle vain vesiyhteydessä erotuksena »mannerkylistä». Eri lääniin kuuluminen (nämä olivat Hämettä, muu Keuruu Satakuntaa) on lisännyt vastakohtaisuutta. — Samassa verokirjassa on myös nimi *Wäräkeuru*, joka näyttää tarkoittavan Kolhon seutua. Sama nimi esiintyi jo 1567 Rautalampiin luetun eräkappaleen nimenä tarkoittamassa Häkkiseen kuulunutta lähelle Kolhoa ulottunutta aluetta (nyk. Kurjenniemen ympäristöä). — *Suuri-Keuruu* em. Rautalammin erämaan nimenä on tarkoittanut nykyistä Keuruun Häkkistä ja mahdoll. Liukkoa suuren Keurusselän rannalla.

4. *Keuruun* kappeli, seurakunta ja pitäjä. Vuoden 1630 vaiheilla — mahdollisesti hiukan aikaisemminkin, ehkä 1628 — erotettiin Ruoveden erämaapitäjästä sen koillisosa omaksi kappelikunnaksi, josta v. 1643 tuli eri kirkkoherrakunta. Ensimmäisiä kertoja lienee tämän uuden kappelin nimi, *Keuru Cappelgeld*, esiintynyt v. 1630 manttaaliluettelossa, jonka on allekirjoittanut »Axillus Theodorici, pastor Keurensis». Samana vuonna ja saman pastorin allekirjoittama henkija ruotuluettelo sisältää (Längelmäen nlk:n jälkeensijoitetun) jousiluettelon »wdi *Keuru Cappelgeld*».⁴ Tämä jälkimmäinen tarkoittaa vain Sääksmäen hallintokuntaan kuuluvaa Keuruunkylää. — Kappelista ja seurakunnasta käytetään yleensä kirjoituksessa muotoa *Keuru*, tosin Sääksmäen puolinen osa saattaa olla muodossa *Keurus Cappelgeld* (esim. vv. 1665 ja 1666).⁵ — Pitäjän nimi on kirjoitettu viime vuosisadan loppuun asti yleensä *Keuru*: 1719 *Keuro* Sochn, 1741 *Keuru* S., 1751 *Keuru*, 1804 *Keuro* S. jne.⁶ Taaskin vain Hämeenlääniin luetusta osasta puhuttaessa voi muoto *Keurus* esiintyä, esim. vv. 1711 ja 1796.⁷ — 1880-luvulla — ehkä hiukan aikaisemminkin — tulee Vaasanläänin henkilöuetteloihin muoto *Keuruu*; nykyistä henkilöuettelon kirjoitustapaa en tiedä.

¹ VA Tk. öö I, s. 96; VA 4233, 4282, 2401 b, 4347, 4384, 4419, 4429, 4445, 4455, 4464, 4468, 7892, 8000, 8079, 8101, 8278; henkikirjoja 1800-luvun alkup.; MmHA E 51 A ja b; VA Topografica: Keuruu; Keuruun kunnanarkisto, Fattig-Rote deln. 1840 ja Fattig-Kommitt. Beslut 1847—48. Keuruun kirkonkirjat 1696—1880. VA 2509. — ² VA 7067. — ³ MmHA E 51 a. — ⁴ VA 4501. — ⁵ VA 7983, 7984. — ⁶ VA 7067; Hämeenl. rajak.; MmHA E 51 A; 1800-luvun maakirjoja ja henkilöuetteloita VA:ssa ja MmHA:ssa; Keuruun kunnan arkiston veronkantuetteloita; Keuruun seurakunnan arkiston kirkonkirjoja ym. — ⁷ VA 8150 ja MmHA E 51 a.

Mielenkiintoinen on merkintä vanhassa kirkon kynttilänjalassa: »... till Moderkyrkan i *Keuroo* Sockn, Anno 1711», siinä kun toisen tavun vokaali on kirjoitettu kahdella vokaalimerkillä.¹

5. *Keuru(u)* -nimi muualla Suomessa. Seuraava luettelo sisältää Paikkanimiarkiston (PNA) kokoelmista sekä kirjallisuudesta löytämäni sekä jonkin muuten eteeni sattuneen *Keuru(u)* -nimen.

a) *Keurukallio* [*keurukalli(j)o*] Heinolan Lusista, pitkäkö, pohjoispuolelta loiva, eteläpuolelta jyrkästi laskeva, n. 15 m korkea, köyry, suurehko kallio. Paikkakuntalaiset käyttävät myös nimeä *Köyrykallio*² (vrt. Tuohinon keräelmää PNA). — *Keurusaari* (*keurusugf*) saari Leppävuiran Kotalahdessa.³ — ? *Keurusjärvi*⁴, vanh. kartassa *Keurisjärvi*⁵ Ala-Vetelissä läh. Ullavan rajaa. Ruotsinkielisen asujamiston murteessa nimi kuuluu *köurjärr*⁶, joka näyttäisi syntyneen muodosta *keurujärvi*, vrt. läheistä järvennimeä Kourujärvi 'Kroksjö', ruots. murt. kaurjärv.⁷ Nykyisin käytetään po. järvestä puheessa myös muotoa *Köyrisjärvi*.⁸ — ? *Köukarberget*, joka saattaa olla sama kuin v. 1725 mainittu *Keurkall* ja 1801 *Kieurkal*⁹ (< ? keurukallio). Vuori on Kokkolasta parin km:n päässä ja nykyisin seudun suomalaisväestö käyttää siitä nimitystä *Köukarkallio*.¹⁰ — ? *Keurkarl* (= ? Keurukallio, jälkimmäinen r kirjoitusvirhe?) Teerijärvellä.¹¹ — ? *keorlamp* Puumalan Hannulassa. Lampi on mutapohjainen, alavien lehtimetsien ympäröimä.¹²

b) *Keuruu* (*keurū*) t. *Keuruujärvi* Lempäälän Moisiossa. Sen vieressä on *Keuruunkorpi* (*keurūnkorpi*), *Keuruunvuori* (*keurūvuuri*) sekä järvi *Pikkukeuruu*. Järven nimi *keurū* taipuu seuraavasti: *keurusē*, *keurussa* jne.¹³ Ilmeisesti järven nimi on täälläkin vanhin ja sen mukaan ovat syntyneet genetiivialkuiset korven ja vuoren nimet. — *Keuru(u)mäki* Suonenjoen Tyyrinmäen kylässä. Paikkakunnallinen ääntäminen on nykyisin *keuru(m)äki(i)*.¹⁴ — *Keuruunmäki* Vesilahden kirkonkylässä, vanhan hautausmaan paikka. Nimeä ei ole enää käytännössä, eikä sitä pitäjän historian kirjoittajan, maist. Kirsti Arajärven mukaan ole myöskään löytynyt asiakirjoista, vaan maist. Arajärvi on sen merkinnyt muistiin paikkakunnalla suusanatietona. Nimi äännettäneen likimain kirjoitetun tapaisesti.¹⁵ — *Keuruunkari* l. Laurinkari Rauman lähellä Haapasaaren kartanon luona meressä.¹⁶

c) *Keurula* ent. torppa Tyrväässä.¹⁷ — *Keurula* tila Hankasalmen

¹ A. R. Leikola, Keuruun vanha kirkko, Keuruun kirja s. 169. — ² Omia muistiinpanoja, postivirk. Eino Malinin lähettämä tieto. — ³ PNA Leppävirta. — ⁴ Suomen kartta 1923, lehti 31 sama 1909. — ⁵ Jaakkola emts. 134. — ⁶ ja ⁷ Karsten, Svensk bygd i Österbotten nu och fordom I, Skrifter utg. av Sv. Litt. sällskapet i F. CLV s. 574. — ⁸ Leht. Lauri Savolaisen lähettämä tieto. — ⁹ Karsten mts. 511. — ¹⁰ Leht. Savolaisen lähettämä tieto. — ¹¹ Jaakkola mts. 134. — ¹² Kerääjä on merkinnyt hakusanaksi Keurilampi, mutta eikö Keurulampi ole yhtä mahdollinen? PNA Puumala. — ¹⁴ PNA Lempäälä. — ¹³ Tietoja ovat lähettäneet Rautalammin khra E. Hallikainen ja mäen nyk. omistaja mv. Halonen Suonenjoelta. — Suomen kartastossa 1909 lehdessä 35 on *Keuru(m)äki*, joka voidaan lukea joko niinkuin se on kirjoitettu tai keuru(m)äki. — ¹⁵ Maist. Arajärven tämän kirjoittamalle kertomaa. — ¹⁶ E. A. Aaltion kirjoituksessa »Keuruun varhaisin asutus», Keuruun kirja s. 249. — ¹⁷ PNA Tyrvää.

Kärkkäälän kylässä. V:n 1850 henkikirja mainitsee sen (*Keurula*) omistajaksi Henrikki *Keurulaisen* ja saman kylän Murtomäen tilan omistajaksi Jören *Keurulaisen* perilliset.¹ — Tilan nykyinen isäntä mv. Toivo Närhi ilmoitti tiedusteluuni, että maarekisterin mukaan on v. 1660 toimitetussa isossa jaossa tilalle annettu sen nykyinen nimi. Aukkaita sanotaan *keurulaisiksi*. — *Keurula* ja *Pieni Keurula* tiloja Sumiaisten pitäjässä. Edellinen erotettu Sorrin perintötilasta viimeistään 1700-luvulla, jälkimmäinen lohkaistu edellisestä 1856. Paikkakunnalla elävän perimätiedon mukaan on Keurulaan ennen vanhaan tullut asukas Keuruulta ja siitä syystä olisi talo saanut nimensä.² Viimeksi mainittu perimätieto vastaa Keuruulta kuulemaani, jonka mukaan Keuruulta olisi asukkaita muuttanut Savoon päin, Rautalammille, tyhjiksi jääneisiin taloihin, kun niiden isännät olivat menneet Ruotsin Vermlantiin. — *Keuruula* Rautalammin Ihalais(ten) kylässä Myhijärven rannalla, seudun vanhimpia taloja.³ V:n 1850 henkiluettelossa kirjoitetaan tämänkin nimi *Keurula*, samoin 1900, mutta paikkakunnalla äännetään siis pitkä-*u*:llisena.

d) Edellä on jo tullut esiin sukunimi Keurulainen. Sääksmäeltä mainitsee Jutikkala Huittulasta 1600-luvulta nimen *Keurla*, joka saattaa olla muutakin alkuperää.⁴ Mäntässä, siis Keuruunkylässä oli 1840 Johan *Keurulän*.⁵

6. *S a n a k i r j o j e n K e u r u*. Useimmat vanhat sanakirjamme mainitsevat sanan keuru:

GANANDER: *keuru*, *run* s. 'krokot, curvum; joka salaa puhuu toiselle asiata, ja tahto hänen sitä sanomaan, mutta itse tahto wapa olla — wrång öron tasslare'. — RENVALL: *Keuru*, *un* Na. 'curvus, incurvatus, krumm, gebogen (käyrä), inde versutus l. versipellis, verschlagen, listig'. — HELENIUS: *Keuru*, *un* adj. 'Krokig, Böjd, Förslagen, Listig'. — LÖNNROT: *Keuru* a. 'krum, böjd, krokig (kouru, käyrä); förslagen, listig; adv. *keurusti*; 2) n. = Keuruu. Johdannaisia: *Keuruinen*, *Keuruisuus*, *Keurumainen*, *Keurumaisuus*, *Keuruus*. *Keuruu* n. 'Keuru socken'; *Keuruulla* 'i Keuru'. — *Keuruulainen* a. h(örande) t(ill) Keuru, Keuruboers; 2) s. rel. Keurubo.

7. *K a n s a n k i e l e n n o m i n i K e u r u (u)*. Sanakirjasäätiön kokoelmista olen löytänyt yllättävän vähän tätä sanaa koskevaa. Oikeastaan oli vain yhdestä pitäjästä sanakirjojen ilmoittama adjektiivivi, jolla oli sama merkitys.

Sahalahti ja Tampereen seutu: *keuru* 'kieropuheinen, kenkku ihminen'.⁶

Kiihtelysvaara: *kèuru* 'henkilö, joka puhuu turhaa (melkein valetta) ja kiellii toisesta', esim. *jonnij_jdutava kèuru*; — *kèurutak_rüvvä* 'jutella turhia, kiellä toisesta (melkein usein valehdellen)', esim. *tühjē kèuruvä_jokahisev_välissä* (Nirvi). — *keuruilla*, *keuruilee* 'säuruaa, keklulee' (U. Parviainen).

¹ Vaasan läänin henkiluettelo 1850. — ² Keurulan nyk. isännän mv. Hj. Tourusen kertoma. — ³ Khra Hallikaisen ilmoittama tieto. — ⁴ Sääksmäen pitäjän historia s. 278. — ⁵ Keuruun kunnanarkisto, Utdelning af Taxerings Spanmälen 1840. — ⁶ Rouva Eeva Kampin tämän kirjoittajalle kertomaa.

Sen sijaan on Sanastaja -lehden kiimaa merkitsevien sanojen kyselyyn (231: V) tullut runsaasti vastauksia eri puolilta, mutta varsinkin Hämeestä ja Etelä-Pohjanmaalta (Keuruun ympäristöpitäjistä). Näistä mainittakoon seuraavat:

keuru tai *keuruu* »kissat menee keurulle» (Orivesi), »kissat menevät 'aikanansa' keuruulle» (Suoniemi), »menöö keuruulle» (Seinäjoki); — »menöö Keuruhulle» (Jalasjärvi), »Hämeenkyröstä lähtevät kollikkisat maaliskuussa nimenomaan Keuruulle» (Hämeenkyrö), »sen (kissan) sanotaan olevan menossa silloin 'Kuoreveen kaotta Keuruulle' (Äänekoski) jne. — *keuruta*: »kissak keuruaa» (Orivesi) 'mouruta, meuruta'. — *keurruttaa*: »kissak keurruttaa» = 'mauruavat kiimoissaan' (Hämeenkyrö).

Tämä sanue lienee pidettävä nimemme yhteydestä erillään, sillä sen syntyyn on nähtävästi vaikuttanut kissan äänen matkiminen. Kun sitten on ollut tuttu paikkakunnan nimi Keuru(u), on saatu tuo humoristinen sanonta kissojen Keuruulle menosta, kun ne kiimoissaan lähtivät kotoa.

Sanastajassa n:o 1 (1927) on »kekrin», »köyryn» yhtenä varianttina mainittu »keuru», mutta se ei esiintyne tulleissa vastauksissa.

8. *keuru* — *käyrä*. Sanakirjojemme mukaan suomessa siis on ollut adjektiiviksi *keuru*, *köyry*. Kiihtelysvaaran ja Tampereen Sahalahden murteissa säilynyt kieropuheista henkilöä merkitsevä *keuru* on pieni todistus siitä, että sana on aivan viime aikoihin asti elänyt kansankielessäkin.¹ Sanan merkitys ei aseta millään tavalla esteitä myöskään ajateltaessa sitä paikannimenä. Keuruvesi on erittäin kuvaava nimitys sille järvelle, joka alkaa Lapinsalmesta, kiertää Lietunniemen kautta Kolhoon ja taipuu Kurenniemen (Kurjenniemen?) takana vielä melkein 90° ja päättyy lähelle Vääristä ja Keuruk_kaituria. Sikäli kuin tiedän, on myös ainakin Heinolan Keurukallio käyrä, tai heinolaisittain *köyry*, ei siis pituussuuntaan käyrä, vaan pystytasossa. Tämä käy yksin myös keurulaisten käsitysten kanssa, sillä 'keuru' ja 'käyrä' liitetään toisiinsa, niinkuin jo 50 v. sitten Warén mainitsi.

9. *Aspiraatioloppuinen Keuru*. Artikkelissään »Sanoista *Kainuu* ja *kaino*»² Tunkelo asettaa rinnakkain sanat *Kainuu* ja *Keuruu* ja saa seuraavan yhtälön:

Kainuun : *Keuruun* = *Kainuu* : (virkakielen) *Keuruu* = *Kainutta* : *Keurutta* = *Kainus* : *Keurus* - = *Kainu* : *Keuru*' (~ *Keuru*). Nimi *Kainus* on olemassa, *Keurus*- tavataan taas nimessä *Keurusselkä*. Molemmat kuuluvat -us : -ude-tyyppiin paikannimiin, joissa -u s-johdin antaa

¹ *keuru* -adjektiivin alkuperä lienee hämärän peitossa. Teoksessaan »Lännen ja idän rajoilta» heittää J. J. Mikkola esiin mahdollisuuden, että Keuruu-nimen alkumuotona olisi ollut Kegrut ja vertaa sitä Vienanjoen länsirannalta jo 1100-luvulla tunnettuun paikannimeen Kegrola, kannakselaiseen nimeen Kekrola ja Sortavalan pitäjän Kekrinlahti-nimeen. (Mts 60.) Ensimmäisen tavun diftongi ei liene alkuperäinen. Paitsi ns. k:n heikon asteen vastineesta, γ:stä, se saattaisi olla myös syntynyt p:n heikosta vastineesta, β:stä; vrt. *käyrä* — *käpristää*, *koura* — *kouru* — *kopra*. Merkityksensä puolesta sana liittyy *käyrä*, *kouru*, *kiero*, *köyry* jne. -adjektiiveihin, ja ne ovat saattaneet sen muotoonkin vaikuttaa. — Eräästä LUDÉNIN yrityksestä selittää *keuru* 'krumm' germaanisperäiseksi lainaksi ks. SETÄLÄ Bibl. Verz. 384. — ² Ks. Vir. 1918 s. 119—

kokonaisuutta osoittavan merkityksen. Tämä ryhmä on taivutuksensa ja merkityksensä puolesta kehittynyt erilleen muista alkuaan samantyyppisistä ominaisuudennimistä.

Kehitys muodosta *Kainuus* nykyiseen *Kainuu* -muotoon on tapahtunut seuraavasti (otan tähän vain ablatiivin):

**Kainuδelta* > **Kainuhelta* > *Kainuhulta* > *Kainuulta*.

Jos oletamme *Keuru(u)*-nimessä samaa kehitystä, saamme seuraavat paradigmat:

<i>Keuru tta</i>	*-δen	*-δelta	*-s
<i>Keuru tta</i>	*-hen	*-helta	*-s
<i>Keuru tta</i>	-hun	-hulta	*-s
<i>Keuru tta</i>	-un	-ulta	*-s

Keurutta -partitiivin rinnalle on kehittynyt analoginen *Keuruuta*. Samoin tavallisemmin käytettyjen paikallissijojen ja genetiivin vaikutuksesta uusi analoginen nominatiivi *Keuruu*. Lisäksi kehitys on vienyt loppu-s:n häviämiseen ja korvaamiseen aspiraatiolla.¹

Muina tähän ryhmään kuuluvina prof. Tunkelo luettelee seuraavat nimet:

Kintaus (1530 *Kindaus*): Kintautta (part.), kylä Petäjävedellä; *Alavus*: (murt.) Alau|vella -ren pitäjä, vrt. suhdetta *alava* — *alavus*; *Var-kau|s*, -den Savosta; *Hulaus*: 1465 *Hwlaost* (elat.); 1509 *Hulauld* (abl.) kylä Lempäälässä. Virossa on myös koko joukko tähän kuuluvia -us-loppuisia paikannimiä.²

Edellisten lisäksi liittynevät tähän ryhmään seuraavat nimet³: *Peuraus* Lempäälästä, *Joutenus* Ruovedeltä, *Korteus* Karvialta, *Raikkaus*⁴ = *Raikous*⁵ Sumiaisista, *Hauhuu* (*Hauhud*: *Hauhuden*) Vi-roilta⁶, *Kuraus*: 1557 *kurahws*: 1552 *Kuraholdby* (abl.), *Sampaus*: 1506 *sampas*: 1557 *sambahu*: 1557 *Sambahude* (gen.).⁷

10. *Keurus* > *Keuru* ~ *Keuruu*. *Kainuu*- ja *Keuruu*-nimien⁸ kehityksen yhtäläisyys olisi jo kauan sitten ollut selvä, jos olisi tunnettu

¹ Erämaan ja kylän nimenä johdannainen *Keurus* käy ymmärrettäväksi, kun tietää, että muin. suuri Keuruunkylä on syntynyt Keuruvesi—Keuruselän mutkittelevista, »keuruista» rantueista. — ² Vir. 1918 s. 121—. — ³ Nimet Suomen kartasta tai 1923 Suomen Yleiskartasta 1939, ellei muuta lähdettä ole mainittu. — ⁴ Suomen Yleiskartta lehti E3, 1939. — ⁵ Jalkanen, Pohjois-Hämeen erämaat, asutus ja olot, liite II s. XXIX. — ⁶ Satakunta V s. 83, VA 2234, vrt. myöhemmin s. ? — ⁷ Vir. 1914 s. 143.

⁸ *Kainuu*- ja *Keuruu*-nimien lisäksi samantyyppisenä 2-tavuisena sanana voitaneen tässä esittää Virtain *Hauhuunkylä*. Vanhimmat löytämäni asiakirjatiedot nimestä ovat 1552 eräluettelon *Hauhud* träsk (eräpalsta on Karkun erämäiden joukossa, ja sen asukas on Kuljun kylästä Saastamalasta), 1570, 1590 *Hauhuden* (luetaan Ruoveden pitäjään, asukkaat Saastamalasta, yksi Vesilahdelta. (Satakunta V s. 83, VA 2234, 2401 b.) Myöhemmin kylän nimi on kirjoitettu *Hauhu* t. *Hauhu* (viimeksimainittu on antanut prof. Voionmaalle aiheen otaksua, että nimi olisi hauholainen. Hämeenmaa I s. 23.) Vanhimpien asiakirjamerkintöjen nominatiivimuotoa ei voi kuin arvailla, ellei v:n 1552 *Hauhud* ole luettava *Hauhut*.

Nykyisin ääntämistapa *hauhū -ta -seen* jne. yllyttää kuitenkin yhdistämään tämän samaan tyyppiin kuin *Keuruu*. Tässä kehitys on vienyt jo pitkä-u:llisen nominatiivin yleistämiseen ja erona *Keuruu*-nimeen verrattuna on, että käytetään sisäpaikallissijoja, samoin kuin *Kainuu*-nimestä.

jokin *Keurus*-nimi. Keuruulta ei sellaista ole löydetty — Keurusselän toinen *s* on voinut syntyä aspiraatiosta — eikä toistaiseksi sellaista tunnettane muualtakaan päin.

Mutta vanhat asiakirjat ovat tulleet tässä avuksi. Niinkuin jo aikoinaan Keuruun historian kirjoittaja Aksel Warén esitti, Keurus on varsin yleinen maa- ym. veroluetteloissa, sekä maallisissa että kirkollisissa. Keurus tarkoittaa lähinnä Sääksmäen pitäjään luettua Keuruveden rantuetta. Nimi ilmaantuu luetteluihin 1500-luvun lopulla ja säilyy yksinomaisena 1800-luvun puoliväliin.

Asiakirjojen merkitsemistapoihin ei suinkaan ole aina luottamista. Ruotsin genetiiviäkään ei kai voitane kokonaan jättää huomiotta. Mutta toisaalta yli 200 v. kestänyt uskollisuus todistaa sekin jotain. Vaikka vielä ymmärtäisi, että kaukana Sääksmäellä asuneet voudit ym. viranomaiset olisivat kopioineet nimen aina samalla tavalla väärin (niin ei todella ole laita, vaan sen tilalla on usein vääntyneitä muotoja, mutta loppu-*s* on silti paikallaan!), ei ole yhtä helppo käsittää, miksi eivät paikkakunnan omat asukkaat olisi käyttäneet »oikeata» nimeä.

Todistavimpia tapauksia *s*:llisen muodon puolesta ovat nähdäkseni seuraavat:

1) v:n 1567 tuomiokirjan referaatissa mainittu nimi, joka on kopioitu *Köyris*; vokaalit on luettu väärin, mutta loppu-*s* on säilynyt. Se tuskin on kopioijan lisäämä, sillä jos hän olisi halunnut kirjoittaa käytössä olleen »virallisen» muodon, hän olisi varmaan kirjoittanut *Keurus*; ilmeisesti ingressissä on ollut *s*:llinen muoto. Kun tämä on käräjillä tehty asiakirja, eivät verokirjojen nimet liene vaikuttaneet kirjoitustapaan.

2) v:n 1590 erämaaluettelo, jossa Ruoveden pitäjän kylien lopussa luetellaan Hartvig Henrikinpojan torppareita: vti *Keurus*. Ruoveden verojen kantaja Satakunnan puolella on ilmeisesti tuntenut *s*:llisen kylänimen, jota hän tuskin on käynyt Sääksmäeltä kopioimassa.

3) Keuruun kirkonkirjojen varsin uskollinen kirjoitustapa, jota ei myöskään voine pitää Sääksmäen veronkantajan aiheuttamana. — Tosin vanhimmissa säilyneissä kirkonkirjoissa ei esiinny Keuruunkylän nimeä lainkaan, vaan ainoastaan talot, mutta kun nimi tulee 1826 kirjoihin, se on muodossa *Keurus* (*Keurus t. Keurus by*) ja säilyy vuosien 1849—55 kirjaan saakka. V. 1856 on jo *Keuru By*.¹

4) 1840-luvulla pitäjän omien miesten laatimissa vaivaisjyvä- ym. luetteloissa on vanha nimi säilynyt ja osoittaa, että vielä sata vuotta sitten hyväksyttiin kyläkunnan viralliseksi nimeksi *Keurus*.

Kierrellessäni kesällä 1949 Mänttää kyselin, oliko vanhan Keuruunkylän — Vesi-Keuruun nimenä *Keurus* tuttu. Yleensä sain kieltävän vastauksen, mutta eräs vanha lautamies myönsi sen kuulleen nuoruudessaan. Kovin paljoa ei tähän tietoon voine perustaa. Kylän ja pitäjän nimeä on usein jouduttu käyttämään peräkkäin ja ne ovat vaikuttaneet toisiinsa tasoittavasti, niin että puheesta lienee *s*:llinen muoto hävinnyt aikaisemmin kuin asiakirjoista.

JUSSI RAINIO

¹ Keuruun kirkonarkisto, kirkonkirjat 1696—1880.